

О.В. Михайленко

кандидат економічних наук,

доцент кафедри обліку і аудиту

Національного університету харчових технологій

Михайленко О.В. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТА ЇХ РОЛЬ В СИСТЕМІ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Стаття містить результати дослідження кількісних та якісних характеристик наявних ресурсів, їх спроможності адекватно реагувати на зовнішні та внутрішні чинники господарювання. Досліджена структура основних засобів за видами економічної діяльності, за регіонами та в цілому в економіці України. Також вивчена структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування та динаміка та структура капітальних інвестицій за видами промислової та економічної діяльності.

Ключеві слова: виробничий потенціал, основні засоби, капітальні інвестиції, конкурентоспроможність підприємства

Михайленко О.В. ХАРАКТЕРИСТИКА СОСТОЯНИЯ НЕОБОРОТНЫХ АКТИВОВ И ИХ РОЛЬ В СИСТЕМЕ ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ПОТЕНЦИАЛА

Статья содержит результаты исследования количественных и качественных характеристик имеющихся ресурсов, их способности адекватно реагировать на внешние и внутренние факторы хозяйствования. Исследована структура основных средств по видам экономической деятельности, по регионам и, в целом, в экономике Украины. Также изучена структура капитальных инвестиций по источникам финансирования, динамика и структура капитальных инвестиций по видам промышленной и экономической деятельности.

Ключевые слова: производственный потенциал, основные средства, капитальные инвестиции, конкурентоспособность предприятия

Mykhailenko O.V. CHARACTERISTICS OF NON-CURRENT ASSETS AND THEIR ROLE IN THE PRODUCTION POTENTIAL

This article contains the results of the study of quantitative and qualitative characteristics of available resources, their ability to adequately respond to external and internal factors of management. The structure of fixed assets by sector, by region and economy as a whole in Ukraine. Also the structure of capital investments by source of funding and the dynamics and structure of capital investments by industrial and economic activity.

Keywords: production capacity, fixed assets, capital investment, competitiveness

Постановка проблеми. Досягнення стійкого конкурентоспроможного стану підприємства та підвищення ефективності його функціонування потребує вирішення багатьох задач. В першу чергу це визначення кількісної та якісної характеристики наявних ресурсів, їх спроможності адекватно реагувати на ринкові зміни, що визначають виробничий потенціал підприємства, який є основою формування економічного потенціалу галузей національного господарства. Дослідження стану виробничого потенціалу підприємства, як суб'єкта господарювання, та його впливу на сукупний потенціал галузі, необхідно проводити з урахуванням методологічного досвіду інших країн щодо його особливостей та закономірностей, практики формування виробничого потенціалу переробної галузі з метою можливості адаптації міжнародного досвіду до економічних умов України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аганбегян А.Т., Гранберг А.Г., Львов Д.С., Попов Р.А., Шаталін С.С., Яковлев В.А., Гриньова В.М., Ковалевський Г.В., Пономаренко В.С. та багато інших вітчизняних та зарубіжних науковців займалися окремими методологічними, методичними та

організаційними аспектами оцінки виробничого потенціалу в цілому та окремих підприємств.

Постановка завдання. Але існуючі нароби науковців досить узагальнені і не дозволяють провести комплексні дослідження формування та оцінки виробничого потенціалу підприємств із врахуванням галузевих особливостей харчової промисловості на рівні регіону та країни. Все це потребує диференційованого та уніфікованого підходу до вирішення цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Промисловий потенціал України розподілений по наступним господарським комплексам:

- ресурсодобувному;
- переробному;
- обробному;
- тому що виробляє кінцеву продукцію та промислову інфраструктуру

[1,4].

Аналіз структури суб'єктів ЄДРПОУ за видами економічної діяльності на 1 січня 2012 року дозволив визначити, що питома вага підприємств промисловості в загальному обсязі підприємств склала 9,8%, а сільського господарства, мисливства, лісового господарства, рибальства та рибництва – 6,6% [2].

Основою відтворення потенціалу у всіх комплексах є обробна промисловість. Але характерною рисою сьогодення у відтворювальних процесах є виникнення все більшої кількості структурно відокремлених господарюючих суб'єктів, що обумовлена:

- активізацією інвестиційно-інноваційної діяльності;
- посиленням експортно-імпортного обміну;
- наявністю обґрунтованих довгострокових та середньострокових проектів для формування концепції розвитку стратегії;
- наявністю, структурою та якістю джерел фінансування інвестиційної діяльності.

При дослідженні відтворювальних процесів на підприємствах велику увагу необхідно приділити стану необоротних активів, а саме, їх основним складовим частинам – основним засобам та капітальним інвестиціям.

Аналіз наявності, складу, структури та руху основних засобів ускладнений обмеженістю інформаційної бази в цілому по Україні та по окремим напрямкам економічної діяльності.

Але в процесі дослідження ми визначили, що за період 2000-2010 р.р. спостерігається постійне збільшення вартості основних засобів в економіці України. При цьому ми бачимо найбільше зростання в 2010 році в порівнянні із 2009 роком на 2745147 млн. грн. або на 70,32% також суттєві зростання спостерігаються в 2008 році (1102263 млн. грн. або на 53,84%), в 2007 році (478474 млн. грн. або на 30,5%) та в 2009 році (754087 млн. грн. або на 23,94%). Але збільшення вартості основних засобів в 2010 р. в порівнянні з 2000р. становило 5820039 млн. грн., що склало збільшення в 8,02 рази.

Але різні види економічної діяльності відрізняються як темпами змін, так і структурою основних засобів (рис.1).

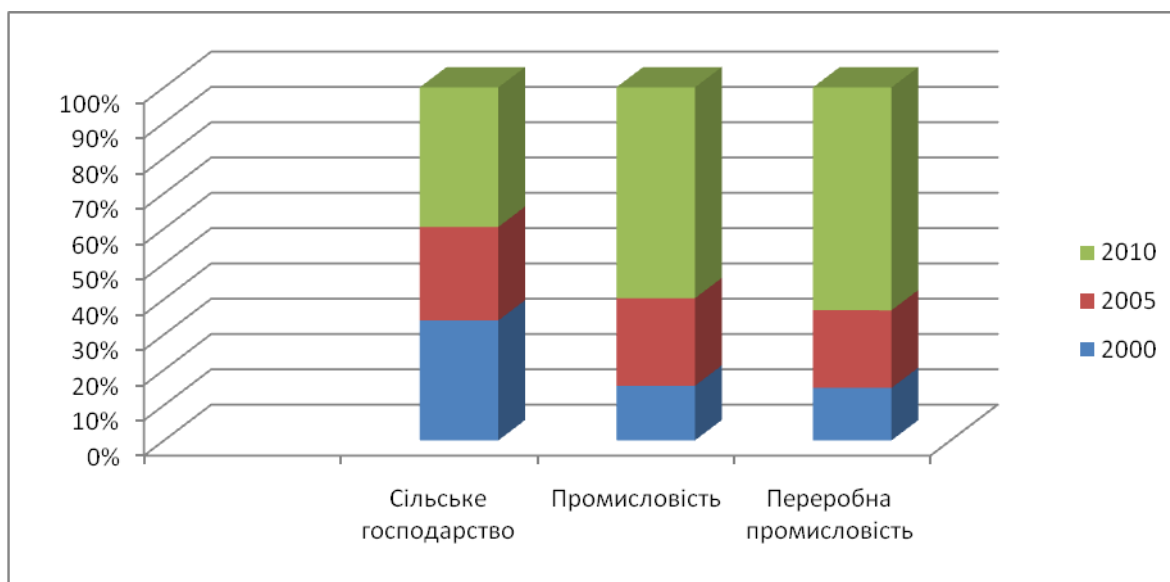

Рис. 1. Наявність та динаміка основних засобів за видами економічної діяльності за 2000- 2010 р.р. Джерело: побудовано за даними [2,3]

Так на підприємствах сільського господарства, мисливства та лісового господарства в період 2000-2004 рр. та в 2006 році відбулося зменшення

вартості основних засобів на 11,58, 9,53, 3,25 та 0,68 відсотків відповідно, що склало 11279, 8213, 2532 та 523 млн. грн. Найбільші зростання вартості основних засобів на цих підприємствах відбулися в 2008р. на 16902 млн. грн. або на 21,4%, а найменший 2005р. на 287 млн. грн. (або на 0,8%). При цьому зростання основних засобів в 2010р. в порівнянні із 2000р. становило 116,33%.

В промисловості за цей період спостерігалася позитивна динаміка. За досліджуваний період вартість основних засобів зростає в 3,86 рази (на 815871 млн. грн.). Найвищі темпи зростання відбулися в 2000р. (27,72% або 210748 млн. грн.) та в 2007р. (25,13% або 135147 млн. грн.).

Переробна промисловість має аналогічні тенденції. Так зростання вартості основних засобів в 2010р. в порівнянні із 2000р. становило 424,9% (539618 млн. грн.). Аналіз структури основних засобів за видами економічної діяльності показав, що їх велика питома вага на підприємствах сільського господарства, мисливства та лісового господарства спостерігалася в 2000р. (11,9 в.п.). за весь період спостерігалася поступове її зниження і в 2010 році досягло 1,7 в.п. (рис.2).

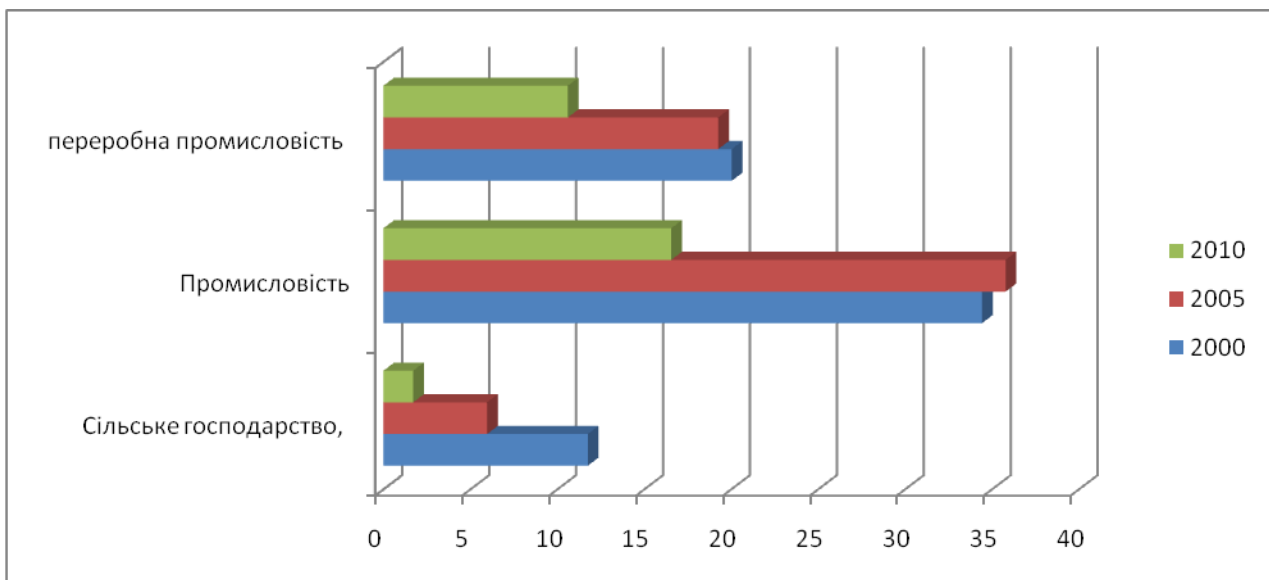

Рис.2. Структура основних засобів за видами економічної діяльності за 2000 – 2010 р.р. Джерело: побудовано за даними [2,3]

Рівень основних засобів промисловості та, в їх числі переробній промисловості, мав стабільний характер за період з 2000 по 2005 роки

(приблизно 35 та 20 відсоткових пункти відповідно). З 2006 року відбувалося їх поступове зменшення на 16,56 та 19,61 відсоткові пункти відповідно. Також результати аналізу структури основних засобів промисловості дозволили визначити рівень основних засобів переробної промисловості в їх загальному обсязі. За весь період дослідження він був вище 50%: так в 2005р. – 52,9%, а в 2010р. – 64,1%.

Аналіз основних засобів за видами економічної діяльності дозволив відзначити, що питома вага основних засобів підприємств сільського господарства, мисливства та лісового господарства постійно зменшувалася і в 2010 році знизилася на 10,1 в.п. в порівнянні із 2000 роком.

Структура основних засобів промисловості в цілому та переробної промисловості, як її складової, має мінливий характер. Зменшення питомої ваги відбулося в 2005-2008рр. та 2010р. При цьому максимальне зменшення відбулося 2008 році на 8,31в.п. в промисловості та на 5,13 в.п. в переробній промисловості.

Аналіз наявності основних засобів за регіонами показав нерівномірність їх наявності, структури та руху (рис. 3). Найбільша вартість основних засобів в 2010 році спостерігається в Вінницькій області (15,77в.п. в загальному обсязі, що склало 1048655 млн. грн.). При цьому їх величина в цьому регіоні в порівнянні із 2005 роком зросла в 36 разів, а з 2000р. майже в 52 рази (це становило 1019908 та 1028674 млн. грн.). Питома вага основних засобів цього регіону в 2010 р. збільшилася на 13,52 в.п. в порівнянні із 2005 роком і на 13,36 в.п. в порівнянні із 2000 роком.

Також велика питома вага та суттєві структурні зрушення відбулися в м. Києві. Їх наявність в 2010 р. склала 1025952 млн. грн. При цьому ця сума в 2010р. зросла на 969381млн.грн (або в 18,14 разів) в порівнянні із 2000 роком та на 874916 млн. грн. (в 6,8 разів) в порівнянні із 2005 роком.

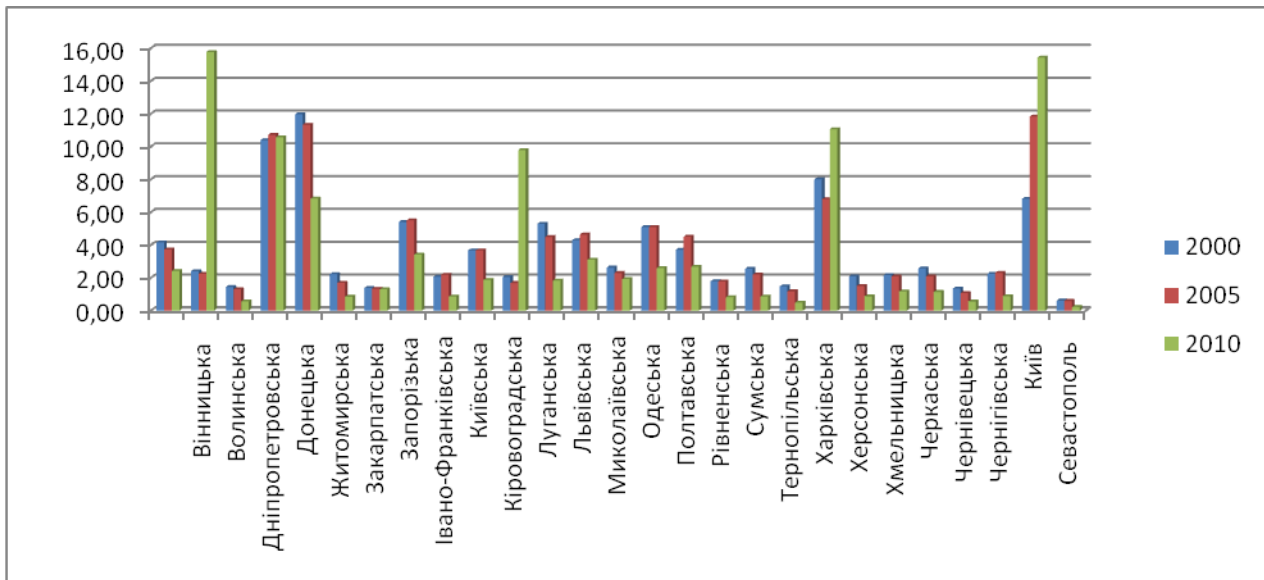

Рис. 3. Структура основних засобів за регіонами за 2000-2010 р.р.

Джерело: побудовано за даними [2,3]

Результатами дослідження встановлено, що м. Київ є єдиним регіоном, де відбувається постійне збільшення питомої ваги основних засобів. Так вона в 2005 р. в порівнянні із 2000 р. зросла на 5,01 в.п. , а в 2010 році в порівнянні із 2005 р. на 3,6в.п. та в порівнянні із 2000 – на 8,61 в.п.

Але всі інші регіони мають негативні тенденції. В Донецькій області їх структура зменшилася на 5,11 в.п. в 2010 році в порівнянні із 2000 р. та на 4,49в.п. – із 2005 роком. При цьому абсолютна величина основних засобів в цьому регіоні постійно збільшувалася: в 2005р. в порівнянні із 2000 роком – на 45347 млн. грн. (на 45,7%), в 2010р. (в порівнянні із 2005р.) на 310148 млн. грн. (в. 3,14 рази), і 2010 році (в порівнянні із 2000 роком) – на 355522 млн. грн. (в 4,6 рази).

Найменша питома вага за весь період, що досліджується припадає на Чернівецьку область (0,56 в.п. – 2010 р., 1,08 в.п. – 2005 р.) та м Севастополь (0,23 в.п. – 2010 р., 0,60 в.п. – 2005 р.).

Зміна вартості основних засобів суттєво залежить від вартості введених в дію нових основних засобів. Величина введених в дію нових основних засобів (у фактичних цінах) з 2000 по 2010 рік збільшилася на 98846 млн. грн. Лідерами по введенню в дію нових основних засобів за досліджуваний період

були м.Київ (18304 млн. грн. в 2010 р. – 14,93% в загальному обсязі введених основних засобів), Дніпропетровська область (11917 млн. грн. в 2010р – 9,72% в загальному обсязі введених основних засобів) та Донецька область (11690 млн. грн. в 2010р. – 9,54% в загальному обсязі введених основних засобів). найменші введення спостерігалися в Чернівецькій області (1265 млн. грн. в 2010р) та м. Севастополь (853 млн. грн. в 2010р.).

Але можна відмітити зміни у структурі введених в дію основних засобах за регіонами. Так питома вага введених в дію основних засобів в м. Києві зменшилася на 5,3 в.п., Харківській та Черкаській областях – на 1,9 в.п. Позитивні зміни спостерігаються в Київській області (на 3,3 в.п.), Львівській (1,7 в.п.) та Дніпропетровській (1,4 в.п.) областях.

Потребує уваги дослідження введених в дію нових основних засобів за видами економічної діяльності. В 2010 році питома вага введених в дію основних засобів у промисловість склала 34,31%, в переробну промисловість – 19,05%, а в сільське господарство – 6,68%. Аналіз динаміки введення за 2000-2010 р.р. дозволив зробити наступні висновки:

- за період 2000-2010 р.р. питома вага введених в дію основних засобів в промисловість коливається від 32% до 40%, в переробну промисловість – від 16% до 23%, в сільське господарство – від 5% до 13%;
- питома вага введених основних засобів в сільське господарство в 2010р. майже в 2 рази зменшилася в порівнянні із 2000р.;
- питома вага введених основних засобів в промисловість в 2010р. зменшилася лише на 5в.п., а переробну промисловість лишилася майже незмінною на рівні 19%;
- величина введених основних засобів за видами економічної діяльності має позитивні тенденції – величина введених основних засобів в промисловість в 2010 р. в порівнянні із 2000р. – на 32690 млн. грн., в переробну промисловість – на 18703 млн. грн., а сільське господарство – на 5084 млн. грн.;

- найбільше збільшення введених основних засобів спостерігалось в 2007р. в порівнянні із 2006р. на 10570 млн. грн. – в промисловість, на 9296 млн. грн. – в переробну промисловість;

- в 2009р. в порівнянні із 2008р. відбулися зменшення вартості введених в дію основних засобів всього на 38290 млн. грн., в промисловість – на 10893 млн. грн., в переробну промисловість – на 10830 млн. грн., а в сільське господарство – на 3009 млн. грн.

Також велику увагу при дослідженні необоротних активів необхідно приділяти стану капітальних інвестицій, джерелами їх фінансування.

Аналіз динаміки та структури капітальних інвестицій за джерелами фінансування за 2010-2013 р.р. (рис. 4) дозволив визначити, що загальна величина капітальних інвестицій з 2010р. по 2012р. постійно збільшувалася. Так в 2012 році їх величина збільшилася на 3794,5 млн. грн. або на 1.46% в порівнянні із 2011р., але в 2013 р. в порівнянні із 2012 р. загальна величина капітальних інвестицій зменшилася на 15 836,1млн.грн (на 6%).

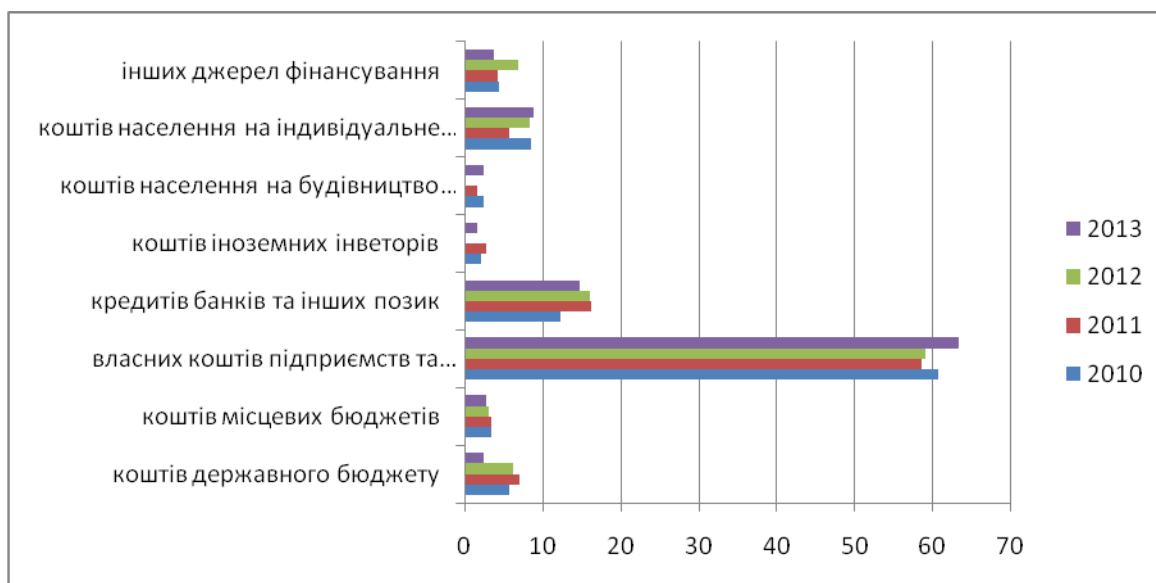

Рис. 4. Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування за 2010-2013 р.р. Джерело: побудовано за даними [2, 3]

Найбільша питома вага у вартості освоєних (використаних) капітальних інвестицій припадає на освоєння за рахунок власних коштів підприємств та організацій. Вона становила від 60,8% в 2010 році до 63,4% в 2013 році.

Суттєво зменшилося фінансування капітальних інвестицій за рахунок державного бюджету. Якщо в 2011р воно збільшилося на 7442,4 млн. грн. (на 67,95%), то в наступні роки постійно зменшувалося: в 2012р – на 1863,7 млн. грн. (10,13%), а в 2013р. – на 10287,4 млн. грн.. (62,23%). Сучасне економічне становище країни також вплинуло і на фінансування капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків, інших позик та коштів іноземних інвесторів. Якщо в 2011р. в порівнянні із 2010р. фінансування за рахунок кредитів банків збільшилося на 81,4% (18988,2 млн. грн.), а за рахунок коштів іноземних інвесторів на 76,9% (3128,4 млн. грн.), то в 2013 р. в порівнянні із 2011р. фінансування за рахунок кредитів банків зменшилося на 5674,4 млн. грн. (13,4%), за рахунок коштів іноземних інвесторів взагалі зменшилося на 3186,6 млн. грн.(44,3%).

Спостерігаються зміни у використанні капітальних інвестицій за видами активів. За період з 2010 по 2013 роки відбувалося поступове зростання вартості інвестицій як в матеріальні (на 55501 млн. грн. або на 30,5%)активи, так і в нематеріальні (на 3330 млн. грн. або 47,7%). При цьому їх структура лишилася майже незмінною: питома вага матеріальних активів коливалася в межах 96-97%, а нематеріальних – 3-4%.

Але дослідження величини капітальних інвестицій на одну особу за регіонами дозволило визначити, що в 2012 році перші позиції займали м,Київ (28552,9 грн.), Київська область (11875 грн.) та АРК (9375 грн.). Найменша величина капітальних інвестицій на одну особу припадає в Закарпатській (2189,2 грн.), Херсонській (2256,6 грн.) та Житомирській (2274,4 грн.) областях.

Аналіз динаміки капітальних інвестицій за видами промислової діяльності наданий в таблиці 1.

Таблиця 1.

Динаміка капітальних інвестицій за видами промислової діяльності за 2010-2012 р.р.

Види промислової діяльності	абсолютне відхилення			темпи зміни, %		
	2011 від 2010	2012 від 2011	2012 від 2010	2011 від 2010	2012 від 2011	2012 від 2010

промисловість	33372	14140	47512	159,96	115,88	185,36
переробна промисловість	13005	275	13280	143,24	100,64	144,15
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	4268	1484	5752	153,57	112,13	172,20

Джерело: розраховано за даними [2, 3]

В результаті проведеного аналізу, ми спостерігаємо постійне зростання величини капітальних інвестицій за видами промислової діяльності. Але якщо в 2011 році в порівнянні із 2010 роком збільшення величини капітальних інвестицій в промисловість, переробну промисловість та виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів склало 59,96, 43,24 та 53,57 % відповідно, то в 2012 році в порівнянні із 2011 роком воно становило лише 15,88, 0,64 та 12,13% відповідно.

Нерівнозначна і структура капітальних інвестицій за видами промислової діяльності (табл.2).

Таблиця 2.

Структура капітальних інвестицій за видами промислової діяльності за 2010-2012 р.р.

Види промислової діяльності	Питома вага, %			Відхилення питомої ваги, в.п.		
	роки			2011 від 2010	2012 від 2011	2012 від 2010
	2010	2011	2012			
1	2	3	4	5	6	7
Промисловість	100	100	100	0	0	0
Переробна промисловість	54,04	48,39	42,03	-5,65	-6,37	-12,01
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	14,31	13,74	13,29	-0,57	-0,45	-1,02

Джерело: розраховано за даними [2, 3]

В результаті дослідження ми визначили, що найбільша питома вага капітальних інвестицій в переробну промисловість була в 2010р. (54,04%). Це на 12,01 в.п. більше, ніж в 2012р. та на 5,65 в.п. більше, ніж в 2011р. Така сама динаміка спостерігається і при дослідженні питомої ваги капітальних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів.

Висновки за результатами дослідження. Отже, дослідження стану необоротних активів за визначений період, враховуючи чутливість економіки до різноманітних коливань та кризових явищ, з метою підвищення ефективності використання виробничого потенціалу та посилення його взаємодії із іншими складовими економічного потенціалу дозволило визначити необхідність активізації проведення модернізації реального сектору економіки, впровадження енергозберігаючих технологій та/або використання альтернативних видів палива та енергії, зростання продуктивності праці при відповідній якості промислового персоналу та умов праці, зміцнення конкурентних позицій вітчизняних виробників на основі впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку.

Отже, оцінка стану та ефективності використання всіх наявних та потенційних ресурсів, рівень їх оновлення дозволять визначити основні напрямки формування стратегій розвитку виробничого потенціалу з урахуванням державних та регіональних інтересів.

Бібліографічний список:

1. Бачевський, Б.Є. Потенціал і розвиток підприємства: навч. пос. / Б.Є. Бачевський, І.В. Заблудська, О.О. Решетняк. – К.: ЦУЛ, 2009. – 400 с.
2. Статистичний збірник. «Україна у цифрах у 2010 році». [За редакцією О. Г. Осауленка]. – К. : Державний комітет статистики України, 2011. – 252 с.
3. Статистичний щорічник України за 2010 рік. [За редакцією О.Г. Осауленка]. – К. : Державний комітет статистики України. ТОВ «Август Трейд», 2011. – 559 с.
4. Федонін, О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. пос. / О.С Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк. –2-ге вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 316 с.